

Böcskei Elvira – Vértesy László – Bethlendi András

A tőketartalék számviteli és jogi problematikája, különös tekintettel az ázsiós tőkeemelésre

ÖSSZEFOGLALÓ: A mindennapi üzleti életben gyakori az a típusú tőkepiaci tranzakció, amikor a külső befektetők ázsiós tőkeemeléssel keresztül válnak egy vállalkozás tagjává. Leíró statisztikai elemzéssel igazoltuk a tőketartalék használatának a jelentőségét a vállalkozás fizetőképességének fenntartása szempontjából. A jogi szabályozás értelmezése, valamint a számviteli és joggyakorlat elemzése alapján azt találtuk, hogy a tőketartalék hatályos hazai számviteli és jogi szabályozása nem biztosít kellő védelmet és transzparenciát, amely a gazdasági társaságokba vetett társadalmi és üzleti bizalmat gyengíti. Számviteli szempontból ezért érdemesnek tartanánk – a jegyzett, de be nem fizetett tőkéhez hasonlóan – a tőketartalék esetében is lehetőséget adni arra vonatkozóan, hogy később kerüljön befizetésre, és ameddig a befizetés nem teljesül, a mérlegben külön soron jelenjen meg, illetve a kiegészítő melléklet is tartalmazzon erre nézve információszolgáltatási kötelezettséget. A jogi kockázatokat csökkentheti, ha az ázsiós tőkeemelés esetén a társasági vagy szindikátusi szerződésben szerepeltetik a választott bírósági klauzulát. A perek elhúzódása és a tőkehiány az egész vállalkozás sikerét is veszélyeztetheti. A gazdaság működését és a jogbiztonságot erősítené, ha a cégbírság az ázsiós tőkeemelést csak akkor jegyezne be, ha a jegyzett tőke mellett a tőketartalék is előzetesen, igazoltan befizetésre került.

KULCSSZAVAK: ázsiós tőkeemelés, saját tőke elemei, tőketartalék, startup

JEL-KÓDOK: E22, G32, K22, M13, M41, O16

DOI: https://doi.org/10.35551/PSZ_2020_2_5

A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a startup-ok külső finanszírozása szinte kizárólag tőkeági, a hitelfinanszírozás nem járható út e vállalati kör számára (Bethlendi, 2019). A kockázatitőke-piac sajátossága, hogy a két fő tulajdonosi kör – alapítók és befektetők –

vagyonai hozzájárulása nagymértékben eltérhet. Az alapítók adják az ötletet, know-how-t, ők végzik a vállalat operatív működtetését, míg a befektetők a pénzügyi forrást nyújtják ehhez. Ezért az esetek döntő részében a befektetők (angyalbefektetők, inkubátorok vagy tőkealapok) az ázsiós tőkeemelés eszközeit használják a tulajdonosi belépéshez. Az ázsiós tőkeemelés keretében a jegyzett tőke minimá-

Levelezési e-cím: bethlendi@finance.bme.hu

lis összegű emelése mellett a tőkeemelés nagyobb részét tőketartalékba helyezik. Ennek az az oka, hogy a kezdeti veszteségekre a tőketartalék nyújt fedezetet. Amennyiben a tőkeemelés teljes vagy jelentős mértékben a jegyzett tőke emelése útján történne, a saját tőke a veszteségek miatt könnyen a jegyzett tőke alá csökkenhet. A vállalkozásról alkotott valós, hű kép érdekében fontosnak tartjuk, hogy az ázsiai tőkeemelés mind számviteli, mind jogi szempontból megfelelő biztonságot tudjon nyújtani az érintettek számára. A tanulmányban ismertetésre kerül, hogy a gazdálkodó szerv vezetői számára a jogalkotó milyen mozgásteret ad abban az esetben, ha a vállalat tőketartaléka nem kerül befizetésre és/vagy apportként átadásra.

A számviteli törvény ugyan megteremtette a jogszabályi háttérrel arra vonatkozóan, hogy az évente kötelezően elkészítendő beszámolóval, hű képet nyújtsanak az adott vállalkozásról, azonban a saját tőkére vonatkozóan célszerűnek látjuk a szabályozás további átgondolását.

A TANULMÁNY MÓDSZERTANA ÉS FELEPÍTÉSE

Kutatásunk során a Magyarországon működő gazdasági társaságok¹ 2018. évi beszámolója alapján került sor a saját tőke vizsgálatára. Az adattisztítást követően 316 605 vállalkozás tőkeszerkezetét elemeztük. Kiemelt figyelmet fordítottunk a számviteli és jogi szabályozás ismertetése mellett az eredmények statisztikai alátámasztására. Leíró statisztikai elemzéssel vizsgáltuk a tőketartalék jelentőségét, előtérbe helyezve a vállalkozás folytatásának elvét. A jogi szabályozás esetében a klasszikus értelmezési technikákat használtuk fel (Coyné et al.; Stelmach, Brozek, 2006, 184), továbbá a témakör interdiszciplináris jellege miatt a jog és pénzügyek (*law and finance*) irányzat

(Schnyder, 2016; 2018) alkalmazását is indokoltnak tartottuk. Az elméleti megközelítést kiegészítettük a hazai számviteli és joggyakorlattal. A bírói esetjog áttekintésével az esetleges joghézagokból adódó nehézségekre kívántuk felhívni a figyelmet.

Dolgozatunk felépítése a következő. A saját tőke tételeinek és a kiegészítő melléklet saját tőkére vonatkozó információtartalmának bemutatását követően kiemelten fókuszálunk az ázsiai tőkeemeléssel érintett tőketartalék mérlegsorra. Azt a gyakorlati problémát vizsgáljuk, hogy a gazdálkodó szervezet vezetői számára a jogalkotó milyen mozgásteret ad arra az esetre vonatkozóan, ha a vállalt tőketartalék nem kerül befizetésre és/vagy apportként átadásra. A tanulmányban részletesen kitérünk a saját tőke mérlegtételeinek ismertetése mellett a be nem fizetett tőketartalék jogérvényesítésének lehetséges eszközeire is. A tanulmányt a következtetések bemutatásával zárjuk.

A SAJÁT TŐKE MÉRLEGTÉTELEI

A vállalkozások a saját tőke mérlegtételei között mutatják ki a jegyzett tőkét (csökkentve a jegyzett, de még be nem fizetett tőke összegével), a tőketartalékot, az eredménytartalékot, a leköttött tartalékot, az értékelési tartalékot és a tárgyévi adózott eredményt.

Az eredménytartalék és adózott eredmény saját tőke kategóriák minden működő társaságnál megjelennek. A többi tőke kategória viszont speciálisabb sajáttőke-elemnek tekinthető.

A jegyzett és a jegyzett, de még be nem fizetett tőkére vonatkozó törvényi előírások

A vállalkozások alapításakor a minimálisan előírt jegyzett tőke összegének szabályozása jelentős hatással van a vállalkozás működé-

sére. A saját tőke „védelme” (saját tőke–jegyzett tőke aránya, az osztalékfizetési korlát) a hitelezői érdekeken túlmutatva a vállalkozás folytatásának elvét is erősíti (Böcskei, Deres, 2015).

A korlátozott felelősségű társaság és részvénytársaság esetében a jegyzett tőke minimális összegét a 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban Ptk.) szabályozza és cégbíróági bejegyzési kötelezettség terheli.² Alapításkor a törzstőke teljesíthető pénzbeli és nem pénzbeli vagyoni hozzájárulással is. A nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás átadására vonatkozó előírásokat a társasági szerződésben, illetve alapító okiratban kell rögzíteni. Bizonyos kivételes esetektől³ eltekintve a vagyoni hozzájárulást a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásáig nem kell teljes egészében a társaság rendelkezésére bocsátani (Böcskei, 2014a). Ezzel el is jutottunk a jegyzett, de még be nem fizetett tőke kategóriájához.

A cégbíróaságon bejegyzett tőkének – társasági formától függetlenül – a tulajdonosok, a tagok által még be nem fizetett, továbbá a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás esetén a rendelkezésre nem bocsátott összeget a mérlegben a jegyzett, de még be nem fizetett tőkeként kell kimutatni.

A jegyzett, de még be nem fizetett tőke teljesítésére vonatkozóan igen szigorú szabályok vonatkoznak, szemben a később bemutatásra kerülő be nem fizetett tőketartalékhoz képest. Amennyiben a létesítő okiratban vállalt vagyoni hozzájárulás szolgáltatására az előírt időpontig nem került sor, és a felszólítás ellenére 30 napon belül nem teljesül a vagyoni hozzájárulás, a tag(ok) tagsági jogviszonya megszűnik, a gazdasági társaságnak okozott kárért pedig felelősséggel tartozik (Ptk. 3:98. §). A jegyzett, de még be nem fizetett tőkére a korlátozott felelősségű társaságok esetében további szabályok is vonatkoznak, amelyek az osztalékfizetést korlátozzák (Böcskei, 2014a).⁴

Tőketartalékra vonatkozó törvényi előírások

A vállalkozás alapításakor, továbbá tőkeemeléskor vagy leszállításkor, a jegyzett tőke és a tőketartalék között igen szoros a kapcsolat. A tőketartalék növekedésének és csökkenésének eseteit a számviteli törvény nevesíti (számviteli törvény 36. §).

■ Tőketartalék növekedéseként kell kimutatni többek között a részvények kibocsátásakor (jegyzési) ellenértéke és névértéke közötti különbözetet (ázsió), amely a tőketartalék részét képezi. Erre sor kerülhet alapításkor, továbbá tőkeemeléskor. Ugyanakkor a tőketartalék növekedhet akkor is, ha a jegyzett tőkét leszállítják a tőketartalékkal szemben.

■ A tőketartalék növekedéseként kell kimutatni a tőketartalékból lekötött tartalék visszavezetett összegét, a lekötés feloldásakor (amikor a tőketartalék átvezetésre került a lekötött tartalékba, akkor a tőketartalék csökkent) [számviteli törvény 36. § (1)].

■ A pénzmozgással, illetve az eszkozmozgással egyidejűleg a jogszabály alapján tőketartalékba helyezett pénzeszközök, átvett eszközök értéke a tőketartalékot növeli, míg a tőketartalékkal szemben átadott pénzeszközök, eszközök értéke a tőketartalékot csökkenti [számviteli törvény 36. § (1–2)].

■ A tőketartalék csökkenhet jegyzett tőke emelésekor is, de erre csak abban az esetben van lehetőség, ha a szabad tőketartalék erre fedezetet nyújt. Tőketartalék csökkenésekor figyelni kell arra, hogy csak abban az esetben csökkenthető, ha emiatt a tőketartalék nem lesz negatív.

■ Veszteséges gazdálkodás esetében, a negatív eredménytartalék ellentételezésekor is csökken a tőketartalék, azonban itt is figyelemmel kell lenni a már leírt feltételekre (Böcskei, 2014a).

■ A tőketartalék csökkenéseként kell kimutatni a tőketartalék lekötött tartalékba átvezetett összegét is [számviteli törvény 36. § (2)].

A jegyzett, de be nem fizetett tőkével ellentétben a tőketartalék későbbi időpontban teljesítendő befizetésére a jogszabály nem ad külön lehetőséget. Pontosabban a mérlegben csak abban az esetben mutatható ki, ha a pénzügyi teljesítés megtörtént. Azaz feltételezi a jegyzett tőke és a tőketartalék együttes pénzügyi teljesítését, és a jegyzett tőke cégbírósi bejegyzését.

Abban az esetben, ha a jegyzett tőke (és a tőketartalék) befizetésére nem kerül sor a cégbírósi hivatalból visszautasítja a módosításra irányuló változásbejegyzési kérelmet. Ebben az esetben a tőketartalék meg nem fizetésével összefüggésben törvényességi felügyeleti eljárásnak is helye lehet, mert ilyenkor a cég a működése során nem tartja be a szervezetére és működésére vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket, illetve a létesítő okiratában foglaltakat.

Ugyanakkor a szabályozás nem kezeli azt a helyzetet, amikor a jegyzett tőke befizetésre és cégbírósi bejegyzésre kerül, de a tőketartalék nem kerül befizetésre.

Eredménytartaléokra vonatkozó törvényi előírások

Az eredménytartaléknak a jegyzett, de még be nem fizetett tőke és az értékelési tartalék kivételével valamennyi saját tőkeelemmel lehet kapcsolata. Az eredménytartalék az üzleti évet megelőző év(ek)ben folytatott vállalkozási tevékenység adózott eredményének halmozott összege. Az eredménytartalék pozitív eredménye azt jelenti, hogy a vállalkozás nyereséges gazdálkodást folytat(ott). Nyereséges gazdálkodás esetében is komoly stratégiai döntést igényel, hogy az így képződött (felhalmozott) eredmény felhasználásáról döntsenek. Természetesen a rövid és hosszú távú stratégiai célok szem előtt tartása alapvető fontosságú. Együttal megjegyeznénk, hogy „szabad” eredménytartalékból lehet osztalékot fizetni, vagyis ha az adott üzleti év adózott eredményéből erre nem

került sor, akkor ezt a „szabad” eredménytartalékot igénybe lehet venni osztalék, részesedés kifizetésére. Természetesen ekkor az eredménytartalék csökkenni fog a kifizetett osztalék, részesedés összegével (Böcskei, 2014a).

Amennyiben az adott gazdálkodó szervezet akár több éven keresztül veszteségesen működik (például egy startup esetében ez a tipikus helyzet), az eredménytartalék negatív lesz, ekkor vagyonsökkenés következik be. A vagyonsökkenés oda vezethet, hogy a saját tőke kisebb, mint a jegyzett tőke, ekkor az egyik lehetséges megoldás, hogy tőkeleszállítást hajtanak végre. A tőkeleszállításra abban az esetben van lehetőség, amennyiben a jegyzett tőke értéke nem csökken a társasági formára előírt – már bemutatott – minimális összeg alá.⁵

A saját tőke növekedését szolgálják, vagyis a vagyonsökkenés okozta törvényi feltétel „helyreállítását” szolgálja a veszteség fedezetére átadott pótbefizetések, amelyek a pénz befizetésével egyidejűleg az eredménytartalékot növelik, ennek eredményeként a saját tőke is nő. Magának a vagyonszűkülésnek a bekövetkezését számos törvényi passzus megalkotásával igyekeznek elkerülni. Ennek egyik esete az eredménytartalék és a lekötött tartalék együttes mozgása. Az eredménytartalékot kell csökkenteni abban az esetben, ha jogszabály írja elő, hogy az eredménytartalék terhére lekötött tartalékot kell képezni (lásd a következő fejezetben). Ebben az esetben csak a szabad eredménytartalékot lehet igénybe venni osztalék, részesedés kifizetésére. Ilyenkor a lekötés feloldásakor a lekötött tartalékból visszavezetett összeg az eredménytartalékot fogja növelni (Böcskei, 2014a).

Lekötött tartalékra vonatkozó törvényi előírások

A lekötött tartalék igen szoros kapcsolatot mutat a tőketartalékkal és az eredménytartalékkal, ugyanis az említett mérlegtételek

„nem szabad” (lekötött) összegeire kell képezni. A „nem szabad” pénzeszközöket nem lehet felhasználni, így azokat elkülönítetten kell kimutatni.

■ Lekötött tartalékot kell képezni jogszabály alapján azon tőketartalékba áthelyezett összegek után, amelyeket visszafizetési kötelezettség terheli abban az esetben, ha a megállapodás, szerződés feltételei nem, vagy csak részben teljesülnek (számviteli törvény 38. §).

■ Lekötött tartalékot kell képezni a tőketartalékból – a jogszabályi előírások, továbbá saját elhatározás alapján – a kötelezettségek fedezetére képzett összegek után (számviteli törvény 38. §).⁶

A tőketartalék nem lehet negatív, így abban az esetben, ha a tőketartalék nem nyújt fedezetet a lekötött tartaléokra, akkor azt az eredménytartalékból kell lekötöni. Az eredménytartaléknak negatív értéke is lehet, így a lekötés minden esetben megvalósítható (Böcskei, 2014a).

Értékelési tartaléokra vonatkozó törvényi előírások

Értékelési tartalékként kell kimutatni:

① a befektetett eszközök piaci áron történnő értékelése alapján meghatározott értékhelyesbítés összegét (értékhelyesbítés értékelési tartaléka). Értékelési tartalékként kell kimutatni a piaci érték alapján meghatározott értékhelyesbítés összegét (piaci és könyv szerinti értékek különbözete). Az értékelési tartalék terhére a saját tőke más elemeit nem lehet elszámolni;

② a valós értéken⁷ történnő értékelés alapján a saját tőkével szemben elszámolt értékelési különbözet összegét (valós értékelés értékelési tartaléka).

Az értékelési tartalék részletes előírásait nem mutatjuk be, mivel a tőketartalékkal nincs kapcsolatban.

Adózott eredményre vonatkozó törvényi előírások

Az adózott eredmény megegyezik az eredménykimutatásban ilyen címen kimutatott összeggel.

A saját tőke „védelmét” szolgálja, a számviteli törvény azon rendelkezése, amely szerint a tárgyévi adózott eredmény akkor fizethető ki osztalékként, részesedésként, a kamatozó részvény tulajdonosának kamatként, ha a lekötött tartalékkal, és az értékelési tartalékkal csökkentett saját tőke összege – az osztalék, a részesedés, a kamatozó részvény kamatának kifizetése után – nem csökken a jegyzett tőke összege alá (számviteli törvény 39. § 3.). Az adózott eredmény kiegészítésére – azért, hogy osztalékot tudjon fizetni – igénybe vehető a le nem kötött eredménytartalék is, de csak az osztalékfizetési korlát figyelembevételével.

Saját tőke információtartalma – nemzetközi összehasonlításban

Röviden szeretnénk bemutatni kutatási témánk nemzetközi kontextusát. A Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok (IFRS-ek) a pénzügyi kimutatások készítésére vonatkozó általános elvek (IAS 1) között szabályozta, hogy a pénzügyi kimutatások részeként – többek között – be kell mutatni a saját tőke változására vonatkozó információkat. Amíg a hazai számviteli szabályozás esetében a mérlegszerkezet kötött – az előzőekben bemutattuk a nevesített tételeit –, addig nemzetközi viszonylatban bővíthető, attól függően, hogy milyen sajáttőke-elemmel rendelkeznek, illetve az állományváltozás hogyan alakult (<https://www.ifrs.org/>).

A hazai és a nemzetközi szabályozásnál említést érdemel, hogy a hazai szabályozás esetében a jegyzett tőke mérlegsoron belül a vissza-

vásárolt tulajdoni részesedést ki kell mutatni (névértéken), továbbá külön mérlegsoron írja elő a jegyzett, de be nem fizetett tőke kimutatását. Az IFRS esetében a fent említett tételek nem kerülnek külön mérlegsoron kimutatóra, a jegyzett tőke csökkenéseként kerülnek elszámolásra.

Ugyanakkor hangsúlyoznánk, hogy a saját tőke szerkezetének, változásainak bemutatása – függetlenül az egyes országok szabályozástól – kiemelt jelentőséggel bír. A gazdasági döntések meghozatalához nélkülözhetetlen, hogy a pénzügyi kimutatások felhasználói tájékoztatást kapjanak arról, hogy a gazdálkodó szervezet tőkeszerkezete és a tartalékok milyen értéket képviselnek, továbbá azokban milyen változás következett be. Nem téveszthetjük szem elől: a beszámolók elsődleges célja, hogy valós, hű képet nyújtsanak a gazdálkodó működéséről. Nemzetközi vonatkozásban a pénzügyi kimutatások tartalma és prezentálása, a közzeendő információk szabályozásában jelenik meg, amelyre a standardok fogalmazznak meg javaslatokat. Így az általunk felvetett tőketartalék (annak esetlegesen be nem fizetésének) bemutatása, szöveges ismertetése nemzetközi szinten meg kell, hogy jelenjen.

Jogi szempontból a nemzetközi szakirodalom az ázsiai tőkeemelést jellemzően a részvénykibocsátáshoz kapcsolódóan és hitelezővédelmi érdekekkel, illetve a kisebbségi jogokkal, a megváltozott szavazati arányokkal összefüggésben tárgyalja (Armour 2003, Hannigan, 2015, illetve nemzetközi adótanácsadó cégek: ABiLiTieS Trust, Croneri). Elsősorban a részvénytársaságok tőkéjében és működésében történt változásokat elemzik, a korlátolt felelősségű társaságokra nem térnek ki. Jelen tanulmány újszerűsége, hogy egy másik nézőpontból közelíti meg a témakört, és a tőketartalék szerepére, annak befizetésére (teljesítésre) vagy elmaradására, továbbá az érvényesíthetőségre helyezi a hangsúlyt.

A SAJÁT TŐKE VÉDELME

A saját tőke védelmének érdekében a vagyonesztés mértékének nagysága törvényileg szabályozott. Kötelező a társaság legfőbb szervének összehívása abban az esetben, ha korlátolt felelősségű társaság esetében a saját tőke a veszteség következtében a jegyzett tőke felére, részvénytársaság esetében pedig – a felügyelőbizottság egyidejű értesítése mellett – a saját tőke a jegyzett tőke kétharmadára csökken [Ptk. 3:189. § (1); 3:270. § (1)]. További törvényi feltétel, hogy abban az esetben, ha két egymást követő üzleti évben a saját tőke értéke nem éri el az adott társasági formára kötelezően előírt jegyzett tőke értékét, akkor a második üzleti év beszámolójának elfogadásától számított három hónapon belül gondoskodni kell a saját tőke biztosításáról. Abban az esetben, ha a törvényi feltételeket nem tudják az előírt határidőre teljesíteni, a határidő lejártát követő hatvan napon belül köteles átalakulni vagy a jogutód nélküli megszűnéstől határozni, illetve egyesülni [Ptk. 3:133. § (2)].

Amennyiben a saját tőke – a vagyonszökkenés következtében – kisebb, mint a jegyzett tőke, tőkeleszállítást kell végrehajtani. A tőkeleszállításra abban az esetben van lehetőség, amennyiben a jegyzett tőke értéke nem csökken a társasági formára előírt minimális összeg alá.⁸ Jegyzett tőke leszállítása esetén először (részvénytársaság esetében) a társaság tulajdonában levő saját részvényeket kell bevonni [Ptk. 3:310. § (2)].

A KIEGÉSZÍTŐ MELLÉKLET INFORMÁCIÓTARTALMA A SAJÁT TŐKE SZEMPONTJÁBÓL

A vállalkozások beszámolójának a részét képezi a mérleg és az eredménykimutatás számszaki adatain túlmutatóan a kiegészítő melléklet (éves beszámoló, egyszerűsített éves beszámoló

készítésére kötelezettek esetében), továbbá az éves beszámolót készítő vállalkozásoknak kötelező az üzleti jelentést is elkészíteniük.

A kiegészítő mellékletben tételesen be kell mutatni többek között a vállalkozás eszközeinek és forrásainak alakulását, a valós vagyoni helyzetet, továbbá értékelni kell a pénzügyi, jövedelmi helyzetben bekövetkezett változásokat. A vagyoni helyzet bemutatása során külön ismertetni kell a saját tőke tételeit a következő ismérvek szerint.

■ Részvénytársaság esetében ismertetni kell a kibocsátott részvények számát és névértékét részvénytípusonként csoportosítva (külön feltüntetve a tárgyévben kibocsátottakat). Be kell mutatni a kibocsátott átváltoztatható és átváltozó kötvények számát és névértékét (számviteli törvény 91. § b).

■ A kiegészítő mellékletben ismertetni kell a többségi befolyással, minősített többséget biztosító befolyással rendelkező tag (részvényes) nevét, székhelyét, szavazatainak arányát [számviteli törvény 89. § (2)].

■ Be kell mutatni, hogy a jegyzett tőkéből milyen értéket képvisel és hogyan változott az anyavállalat, a leányvállalat(ok), közös vezetéssű vállalkozás(ok), társult vállalkozás(ok) által jegyzett összeg [számviteli törvény 90 § (6)].

■ A saját részvények, üzletrészek visszavásárlása esetén a kiegészítő mellékletben a visszavásárlás tényét ismertetni kell, ki kell térni a megszerzés okaira.⁹ Ismertetni kell a visszavásárolt saját részvényeket, saját üzletrészeket, azok számát és névértékét, továbbá a jegyzett tőkéhez viszonyított arányukat [számviteli törvény 90 § (7)].

A szabályozás konkrétan nem nevesíti a saját tőkére vonatkozó jelentésbeli kötelezettséget, kivéve azt az esetet, amikor a vállalkozás által kibocsátott értékpapírok¹⁰ valamely tőzsdére be vannak vezetve.

Az éves beszámolót készítő vállalkozásoknak el kell készíteniük az üzleti jelentésüket is, amelynek célja, hogy a vállalkozás valós vagyoni,

pénzügyi, jövedelmi helyzetét bemutassa, a ténylegesen felmerült vagy a jövőben lehetséges kockázatok mérlegelésének ismertetése mellett.

Az üzleti jelentés tehát nem csak a lezárt üzleti évre (múltra) vonatkozóan ad tájékoztatást a vállalkozás elért eredményeiről, hanem a jövőre vonatkozó elképzeléseket is tartalmazza. Kötelező kitérni a mérleg fordulónapja és a mérlegkészítés között bekövetkezett eseményekre, amelyek lényeges befolyással bírnak a vállalkozás jövőbeni működésére (Böcskei, 2014b).

Összességében sem a kiegészítő melléklet, sem az üzleti jelentés nem tartalmaz jelentéstételi kötelezettséget a be nem fizetett tőketartalék esetére vonatkozóan.

A BE NEM FIZETETT TŐKETARTALÉK ÉRVÉNYESÍTÉSE, JOGKÖVETKEZMÉNYEI

Jogi szempontból a sajáttőke-rendezés lehetőségei¹¹ közül az ázsiós tőkeemelés azon csoportba tartozik, ahol a jegyzett tőke összege is változik, ezért szükséges a társasági alapvető okiratok módosítása, és a módosítások cégbírórsági átvezetése is. Ugyanez igaz, hogy amennyiben a későbbiekben már nincs szükség az így rendelkezésre bocsátott (pénz)eszközökre, szintén módosítani kell a dokumentumokat, mert azok csak a törzstőke, valamint a tőketartalék egyidejű és arányos leszállításával fizethető vissza a tulajdonosoknak.

A tőketartalék intézményét – mindennapi gyakorisága ellenére – a hatályos jog meglehetősen mostohán kezeli, pedig a saját tőke/jegyzett tőke arányának helyreállítását legtöbbször csak ázsiós tőkeemeléssel lehet teljesíteni. A Polgári Törvénykönyv (Ptk.) például egyáltalán nem említi, és az 1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról is mindössze néhány technikai jellegű utalást

tartalmaz. A jogszabályokhoz fűzött magyarázatok, kommentárok, valamint a vonatkozó bírói esetjog sem foglalkozik a témakörrel (Vékás 2013; Andor, Lakatos 2014; Sárközy 2014; Török 2015; Orosz, Pomeisl, Wellmann 2015; Gál, Juhász, Mika, 2018; Petrik, 2018; Vékás, Gárdos, 2018). Az ázsíó kötelező vagy maximális mértékét sem szabályozza a Ptk., így annak meghatározása tulajdonosi hatáskörbe tartozik. A számviteli törvény fő vonatkozó rendelkezéseit már bemutattuk. Néhány, a pénzügyi piacokra vonatkozó jogszabályban¹² még fellelhető, de csak említés (egy vagy két előfordulás) szintjén rögzítve, hogy a tőketartalék az induló tőke vagy a szavatoló tőke része. Ezek mellett még a célzott állami támogatások nyilvántartásával kapcsolatos más jogszabályok tartalmaznak néhány rövid speciális rendelkezést a tőketartaléokra vonatkozóan.

Az ázsíós tőkeemelés során a tulajdonos csak a jegyzett tőkeemeléssel helyezhet tőketartalékba vagyont, így, ha a tulajdonos nem emeli meg a jegyzett tőkét, akkor a tőketartalékba sem adhat vagyont. Mivel ez érinti a gazdasági társaság alapvető dokumentumait is, ezért a jegyzett tőke és a tőketartalék (akár ismételt) emelését a cégbírói bejegyzéssel egyidejűleg lehet elszámolni. Ugyanez igaz a jegyzett tőke és a tőketartalék leszállításra is. Ennek során a cégbírói nemcsak az okiratokat, hanem a korábbi befizetések teljesítését is vizsgálja.

Sajátos helyzet áll elő, ha az ázsíós tőkeemelés során a tőkerészt teljesítik, ugyanakkor a tőketartalék befizetése elmarad. A vállalkozás számára gazdasági szempontból ez azért hátrányos, mert a működéshez szükséges tőketöbblet nem áll rendelkezésre; jogi szempontból pedig azért aggályos, mert a határozatban vagy szerződésben vállalt kötelezettség(ek)nek nem tettek eleget. A be nem fizetett tőketartalék a későbbiekben is problémát okozhat, ugyanis a cégbírói hivatalból is megállapít(hat)ja a teljesítés elmaradását, és ennek következtében

visszautasít(hat)ja a módosításra irányuló változásbejegyzési kérelmet, megakadályozva ezzel például a társaság további tőkebevonását.

A be nem fizetés esetén a társaság rendelkezésére álló jogi lehetőségek közül elsősorban a polgári peres eljárás megindítása a legkézenfekvőbb, kivételes esetben a tagkizárás kezdeményezésére is sor kerülhet. A következőkben ezeket fogjuk részletesen kifejteni. A jogbiztonság és a gazdasági társaságok törvényes működésébe vetett általános társadalmi bizalom fenntartása érdekében az ügyész, illetve a cégbírói bíróság törvényessé felügyeleti jogkörében is vizsgálhatja a cégek működését, a határozatok és kötelezettségek betartását.

A bírói peres érvényesítés

A Ptk. 3:92. § szerint társasági jogi jogvitának minősül a gazdasági társaság és a tagja vagy volt tagja közti, a társasági jogviszonyból eredő jogvita, ideértve a társasági szervek által hozott határozatok bírósági felülvizsgálatának kezdeményezését; illetve a tagok társasági jogviszonyával kapcsolatos, egymással szemben keletkezett jogvitáját. Az ázsíós tőkeemelés eredményeként a társaság új taggal is bővílhet, így a bejegyzést követően és a tőkerész teljesítésével tagnak minősül a be nem fizetett tőketartalék iránti igényérvényesítés szempontjából. A pert a gazdasági társaság (képviselőben a vezető tisztségviselő) indítja meg a tőketartalékot nem vagy csak részben befizető taggal szemben.

A tőketartalék megfizetése alapvetően polgári jogi, kötelmi jogi igény, amelynek érvényesítése a polgári bíróságok hatáskörébe tartozik. A 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról (a továbbiakban polgári perrendtartásról szóló törvény) szerint a bíróság hatásköre sajátosan alakul, mert a jogi személyek és tagjaik, volt tagjaik közötti, illetve a tagok, volt tagok egymás közötti, a tagsági jog-

viszonyon alapuló perek (30 millió forintos járásbírósi felső értékhatártól függetlenül) esetében a törvényszék jár el.

A per tárgyának az értéke a keresettel érvényesített követelés értékével, tehát a be nem fizetett tőketartalék összegével egyezik meg. A per tárgyának az értékét forintban kell meghatározni, ez külföldi résztulajdonosú vállalatoknál lehet fontos, amennyiben az ázsiai tőkeemelés devizában határozták meg egymás között (például uniós projektek, nemzetközi együttműködések esetében). A per tárgyának az értékét – annak egyidejű valószínűsítésével – az igényérvényesítés időpontját alapul véve a felperes, tehát a vállalkozás képviselője (vezető tisztségviselője) határozza meg.

Ha a felek eltérően nem rendelkeztek, az illetékeség az alperes lakóhelyéhez vagy székhelyéhez igazodik. Könnyebbséget jelent azonban, hogy a felperes – választása szerint – az alperesre általánosan illetékes bíróság helyett, a szerződéses jogviszonyból eredő igény érvényesítése iránti pert az ügyletkötés vagy a szolgáltatás teljesítésének helye szerint illetékes bíróság előtt is megindíthatja. Ennek feltétele tehát, hogy az ázsiai tőkeemelésről szerződés rendelkezik, ez utóbbi jellemző formája az alapítóokirat módosítása. Így valószínűleg az illetékeség a társaság székhelyéhez igazodhat és a jogérvényesítés költségei mérseklődhetnek.

A Ptk. 3:92. §-a azonban azt is lehetővé teszi, hogy a társasági jogi jogvitára a létesítő okiratban vagy a jogvitában érintett személyek megállapodásában választottbírósi eljárást kössenek ki. Az eljárás gyorsabb és költségkímélőbb, mert az eljárás egyfokú; a választottbírósi ítélet ellen nincs helye fellebbezésnek sem a rendes bíróságokhoz, sem máshova; és nem állnak rendelkezésre a polgári perrendtartásról szóló törvény szerinti rendkívüli jogorvoslatok sem. Azonban 60 napos jogvesztő határidőn belül lehet kérni a törvényszéktől egyfokú, nemperes eljárásban a választottbírósi ítélet érvénytelenítését a választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény az 55. §-ában szűkkörűen és taxatív módon meghatározott okokból, amelyek között a választottbírósi ténybeli vagy anyagi jogi tévedései nem szerepelnek. A választottbírósi határozat a rendes bírósággal azonos módon hajtható végre. Ami hátránynak tűnik, az egyben előny is, mert a választottbíráskodás egyfokúsága lehetőséget teremt a jogvita gyorsabb, a nyilvánosság kizárásával és véglegesen történő rendezésére (Czédli, 2014).

A tag kizárása

A tag kizárása

Kivételes és szélsőséges esetben kezdeményezhető a tőketartalékot be nem fizető tag kizárása is. A gazdasági társaság tagja a társaságnak az érintett tag ellen indított keresete alapján bírósági határozattal a társaságból kizárható, ha a társaságban való maradása a társaság céljainak elérését nagymértékben veszélyeztetné (Ptk. 3:107. §). Ennek megfelelően a társaságnak kell bizonyítani a következőt: a tőketartalék megfizetésének elmulasztása olyan nagyfokú, hogy az így elmaradt forráshiány valóban alkalmas arra, hogy a társaság ne legyen képes gazdasági céljait megvalósítani. Ennek megítélése a konkrét ügy releváns körülményeinek figyelembevételével dönthető el. Leggyakrabban projektcégeknél figyelhető meg ez a jelenség, ahol a szindikátusi együttműködési megállapodásban egyértelműen meghatározzák közösen a jövőbeni működés feltételeit, eredményeit. Egységes a bírói gyakorlat abban, hogy nem kell a károsodás tényleges bekövetkezése a kereset megalapozottságához, szükséges azonban a veszélyeztetés (PJD 2018. 18.), ami önmagában is elegendő a tag kizárásához (Szakácsné, 2014).

Fontos szabály, hogy a kizárási per kétszemélyes társaságnál nem indítható; továbbá nem zárható ki a társaságból a nyilvánosan működő

részvénytársaság részvényese, valamint az a tag, aki a legfőbb szerv ülésén a szavazatok legalább háromnegyedével rendelkezik.

A tag kizárása iránti kereset megindításához a társaság legfőbb szervének az összes tag legalább háromnegyedes szótöbbségével meghozott, a kizárás okát megjelölő határozata szükséges. Az érintett tag ebben a kérdésben nem szavazhat. A keresetlevél benyújtására a gazdasági társaság jogosult a kizárással érintett tag ellen, így felperesi pozícióban a gazdasági társaság, alperesi pozícióban a gazdasági társaság kizárással érintett tagja állhat. A határozaton alapuló keresetet a legfőbb szerv határozatának meghozatalától számított tizenöt napos jogvesztő határidőn belül kell megindítani. A polgári perrendtartásról szóló törvény alapján a bíróság hatásköre az előbb említettekhez hasonlóan alakul, így szintén a törvényszék jár el a gazdasági társaság tagjainak kizárása iránti perekben.

A bíróság az érintett tag tagsági jogait – kérelemre – a bíróság jogerős döntéséig felfüggesztheti, ha a tagsági jogok gyakorlása a társaság súlyos érdeksérelmével járna. A felfüggesztés viszont a tag nyereségre vonatkozó igényét nem érinti. A felfüggesztés ideje alatt keletkezett kötelezettség a felfüggesztés hatálya alatt álló tagot a tagok egymás közötti viszonyában akkor sem terheli, ha a társaság tartozásaiért harmadik személlyel szemben köteles helytállni. További korlátozás, hogy a tagsági jog felfüggesztésének időtartama alatt a létesítő okirat nem módosítható, más tag kizárása nem kezdeményezhető, és nem hozható döntés a társaság átalakulásáról, egyesüléséről, szétválásáról, valamint jogutód nélküli megszűnéséről.

A kizárás joghatása, hogy a tag tagsági jogviszonya megszűnik. A tagsági jogviszonyt csak az ítélet jogerőre emelkedése szünteti meg. Ezen időpontig a tag főszabályként a társaság teljes jogú tagja, hacsak tagsági jogviszonya felfüggesztésre nem került. A kizárás a

tagot a társaságban való részesedésétől ugyan megfosztja, de ez nem mentesíti a társaságot elszámolási kötelezettsége alól. A tagsági jogviszony megszűnése esetén a volt taggal, örökösével vagy jogutódjával a társaság köteles elszámolni, kivéve, ha a társasági részesedés átruházására került sor, vagy ha a tag örökösé, illetve jogutódja a társaságba tagként belépett (Ptk. 3:150. §). Az elszámolás során meg kell állapítani, hogy a tagsági jogviszony megszűnésének időpontjában milyen forgalmi értéket képviselt a társaság vagyona, és abból a tag vagyoni hozzájárulásával arányos részt kell pénzben kifizetni a volt tagnak vagy örökösének, illetve jogutódjának a tagsági viszony megszűnésétől számított három hónapon belül. Ennek során azonban figyelembe kell venni a befizetett és be nem fizetett tőkeelemeket. A kizárt tagot védi, hogy semmis a társasági szerződés olyan rendelkezése, amely az elszámolási kötelezettséget kizárja, korlátozza vagy annak szabályait a tagra nézve az e törvényben meghatározottaknál kedvezőtlenebbül állapítja meg. Korlátolt felelősségű társaság esetében, ha a tagot a bíróság kizárja a társaságból, vagy a tag tagsági viszonya a vagyoni hozzájárulás vagy a pótbefizetés teljesítésének elmaradása miatt szűnt meg, a volt tag üzletrészt értékesíteni kell. Az értékesítés feltételeiről és módjáról a volt tagnak és a társaságnak a tagsági viszony megszűnésétől számított tizenöt napon belül kell megállapodnia. Ha a határidőn belül nem jön létre megállapodás, vagy a megállapodás szerinti határidőben nem történik meg az értékesítés, az üzletrészt a társaság a megállapodásra vagy az értékesítésre nyitva álló határidő lejártát követő 45 napon belül nyilvános árverésen köteles értékesíteni. Mindezzel a volt tag elvileg jól is járhat, de gyakran vezethet méltánytalan helyzetekre, ugyanis a taggal való elszámolás sem azonnalinak, sem minden esetben teljesnek nem tekinthető, ezért inkább kártalanításnak minősíthető (Czédli, 2014; Metzinger, 2004).

Törvényességi felügyelet

Ahogy már jeleztük, a be nem fizetett tőketartalék a későbbiekben problémát okozhat, ugyanis a cégbíróság hivatalból állapítja meg annak teljesítésének elmaradást, és ennek következtében visszautasítja a módosításra irányuló változásbejegyzési kérelmet, és törvényességi felügyeleti eljárást is kezdeményezhet.

A jogalkotó rendelkezik arról, hogy a jogi személyek feletti általános törvényességi felügyeletet a jogi személyt nyilvántartó bíróság látja el (Ptk. 3:34. §). A törvényességi felügyelet nem irányulhat a jogi személy döntéseinek gazdaságossági, célszerűségi szempontból való felülvizsgálatára.¹³

A tőketartalék meg nem fizetésével összefüggésben törvényességi felügyeleti eljárásnak is helye lehet, mert ebben az esetben a cég a működése során nem tartja be a szervezetére és működésére vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket, illetve a létesítő okiratában foglaltakat. A törvényességi felügyelet indulhat

- hivatalból, ha az eljárás lefolytatásának szükségességéről, az arra okot adó körülményről hivatalos eljárása során maga szerez tudomást, vagy az eljárást más bíróság kezdeményezi;
- kérelemre, ha annak lefolytatását az ügyész, közigazgatási szerv, a területileg illetékes gazdasági, illetve szakmai kamara, vagy az kéri, akinek az eljárás lefolytatásához jogi érdeke fűződik és e jogi érdeket valószínűsíti.

A hivatalbeli eljárás esete leggyakrabban a tőketartalék emelése vagy leszállítása miatti változásbejegyzési eljárás megindítása. Ugyanakkor a cégtörvény korlátozása alapján a törvényességi felügyeleti eljárás a cégbejegyzési (változásbejegyzési) kérelem elbírálása során, a bejegyzési kérelem tárgyához kapcsolódóan hivatalból kizárólag a cégjegyzékbe bejegyezni kért természetes személy adatainak a bűnügyi

nyilvántartás adataival való összevetése során felmerült kizáró ok fennállásának tisztázása céljából indítható. Viszont arra is érdemes felhívni a figyelmet, hogy a (változás)bejegyzési eljárás során a cégbíróság hivatalból szerez tudomást a tőkeemelés be nem fizetéséről, így tehát a későbbi módosítás elbírálása során megállapítható, hogy nem tartották be a létesítő okiratban vagy a tőketartalék emelésére vonatkozó határozatban, szerződésben foglaltakat.

A törvényes állapot helyreállítása érdekében a cégbíróság az intézkedésre okot adó körülménytől, illetve annak súlyától függően a következő intézkedéseket hozhatja:

- a céget, illetve ha megállapítható, hogy a törvényességi felügyeleti eljárásra a vezető tisztségviselő adott okot, a vezető tisztségviselőt 100 000 forintról 10 millió forintra terjedő pénzbírsággal sújtja,
- megsemmisíti a cég által hozott jogszabálysértő vagy a cég létesítő okiratába ütköző határozatot, és szükség esetén megfelelő határidő kitűzésével új határozat hozatalát írja elő,
- ha a cég törvényes működése a legfőbb szervének összehívásával előreláthatólag helyreállítható, összehívja a cég legfőbb szervét, vagy ennek a feladatnak a végrehajtására – a cég költségére – megfelelő személyt vagy szervezetet rendel ki,
- ha a cég működése törvényességének helyreállítása más módon nem biztosítható – legfeljebb kilencven napra felügyelőbiztost rendel ki.

Nyilvánvaló, hogy ezek a szankciók nem minden esetben vezetnek eredményre, ezért a Ptk. 3:34. § (2) bekezdésében ultima ratioként adja az eljáró bíróság kezébe azt az eszközt, hogy végső soron megszüntetheti a jogi személyt, ha az egyéb eszközök nem vezetnek eredményre. Ezzel a jogalkotó biztosítja, hogy a bíróságok minden esetben meg tudják szüntetni az esetleges jogsértő állapotot (Gór, 2015).

A kérelemre induló eljárások közül – az

előbb felsorolt szankciók elkerülése érdekében – ritka, hogy a gazdasági társaság vezető tisztségviselője vagy a többi tulajdonos a tőketartalék meg nem fizetése miatt törvényességi felügyeleti eljárást kezdeményezne. Az ügyész szerepeltetése a felsorolásban némiképp zavaró. A 2011. évi CLXIII. törvény az ügyészségről széles jogkört biztosít a szervezet részére, így az ügyészség a közérdek védelme érdekében közreműködik annak biztosításában, hogy mindenki, a cégek és jelesen a tőketartalék-emelésben résztvevők is betartsák a törvényeket. A gazdasági társaságok esetében azonban a törvényességi felügyeletet a cégbíróóság látja el, az ügyészt csak az eljárás kezdeményezésének joga illeti meg.

Végezetül csak röviden utalunk a büntetőjog köréből arra, hogy a 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 407. §-a szabályozza a saját tőke csorbításának tényállását. Így a részvénytársaság és a korlátolt felelősségű társaság vezető tisztségviselője vagy tagja, aki a társaság saját tőkéjét részben vagy egészben elvonja, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A tőketartalék be nem fizetése azonban nem eredményezi a bűncselekmény megvalósítását, mivel a csorbítás csak a már rendelkezésre bocsátott saját tőkére követhető el, az elkövetési magatartás pedig az elvonás. Azt is fontos megjegyezni, hogy bűncselekmény akkor valósul meg, ha a társaság eszközeinek elvonása vagy az elkövető vagy harmadik személy gazdagodását, kimutatható vagyongyarapodását eredményezi (Horváth, 2015).

A TŐKETARTALÉK VIZSGÁLATA

A tőketartalék jelentőségét – az elméleti háttér ismertetése után – működő cégek esetében vizsgáltuk.

Kutatásunk során 316 605 cég saját tőkeszerkezetét vizsgáltuk – kiemelten a 2018-as év gazdasági év beszámolójának adatai alap-

ján –, ugyanis az adott társasági formára előírt, jegyzett tőkére vonatkozó minimumfeltételeket legkésőbb 2017. március 15-ig kellett teljesíteniük. A mintába bekerült vállalkozások 80 százaléka (255 690 cég) hárommillió forint összegű jegyzett tőkével, vagyis a – korlátozott felelősségű vállalatok esetében – jogszabály által a minimálisan előírt jegyzett tőke összegével rendelkezett.

Mielőtt a tőketartalék szerepére és jelentőségére fókuszálnánk, érdemes megvizsgálni az eredménytartalék alakulását, amely az üzleti évet megelőző években folytatott vállalkozási tevékenység adózott eredményének halmozott összegét tartalmazza.

A vizsgálatba bekerült cégek közel 34 százaléknál – függetlenül a jegyzett tőke összegétől – az eredménytartalék negatív volt, amely halmozott veszteséget, vagyis a saját tőke csökkenését jelentette. *(Lásd 1., 2. ábra)*

A vagyonsökkenés oda vezethet, hogy a saját tőke kisebb, mint a jegyzett tőke, ekkor a vagyonsökkenés okozta törvényi feltételeket „helyre kell állítani”.

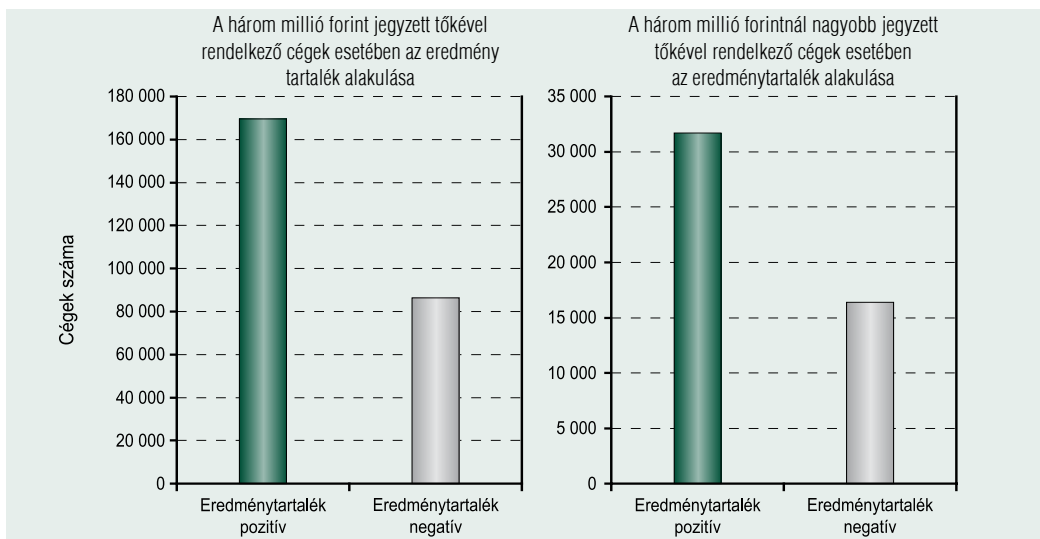
A vállalkozások több mint 13 százaléka (43 106 cég) esetében a saját tőke értéke kisebb volt a jegyzett tőke értékénél. Ennek megfelelően, amennyiben a jegyzett tőke/saját tőke arányának értéke 1-nél nagyobb, akkor vagyonsökkenés áll fenn. *(Lásd 3. ábra)*

Az általunk vizsgált cégek több mint 80 százaléknál (80,84 százalék) a tőkeleszállítás nem valósítható meg, miután a cég jegyzett tőkéje a törvényi minimumfeltételeknek felelt meg.

Ezen tények ismeretében a tőketartalék szerepe és jelentősége felértékelődik, ugyanis a veszteség miatti negatív eredménytartalék elmentételezésére (többek között) a tőketartalék is felhasználható.

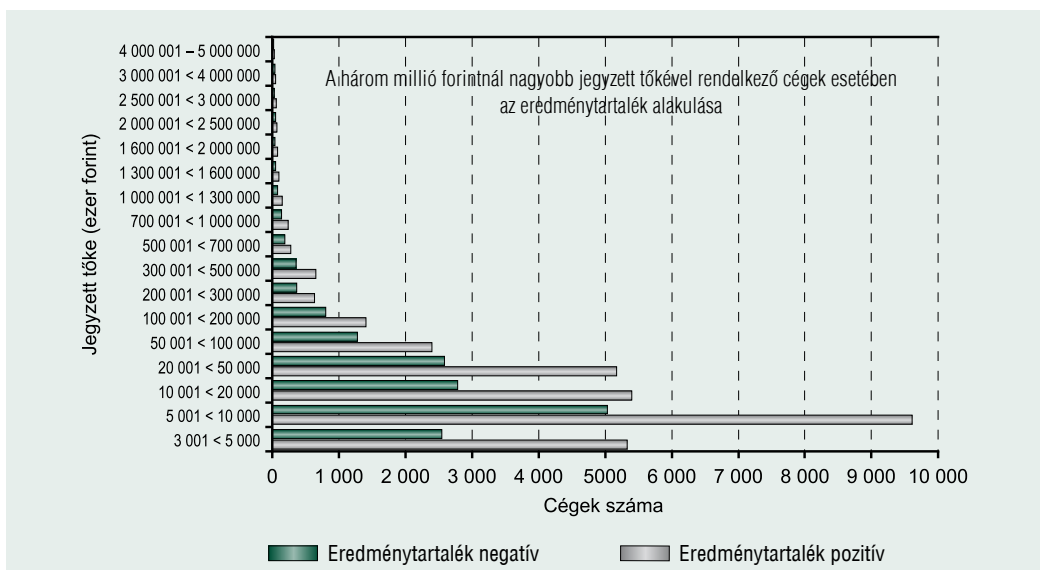
Tőketartalékkal a vállalkozások mindösszesen 8,6 százalékkal (27 279 cég) rendelkezett. A tőketartalékkal rendelkező vállalkozások eredménytartalékát elemezve 56 százalékuknál (15 397) pozitív, 44 százalékuknál (11 882 cég)

AZ EREDMÉNYTARTALÉK ALAKULÁSA A JEGYZETT TŐKE NAGYSÁGÁNAK A FÜGGVÉNYÉBEN (2018. ÉV)

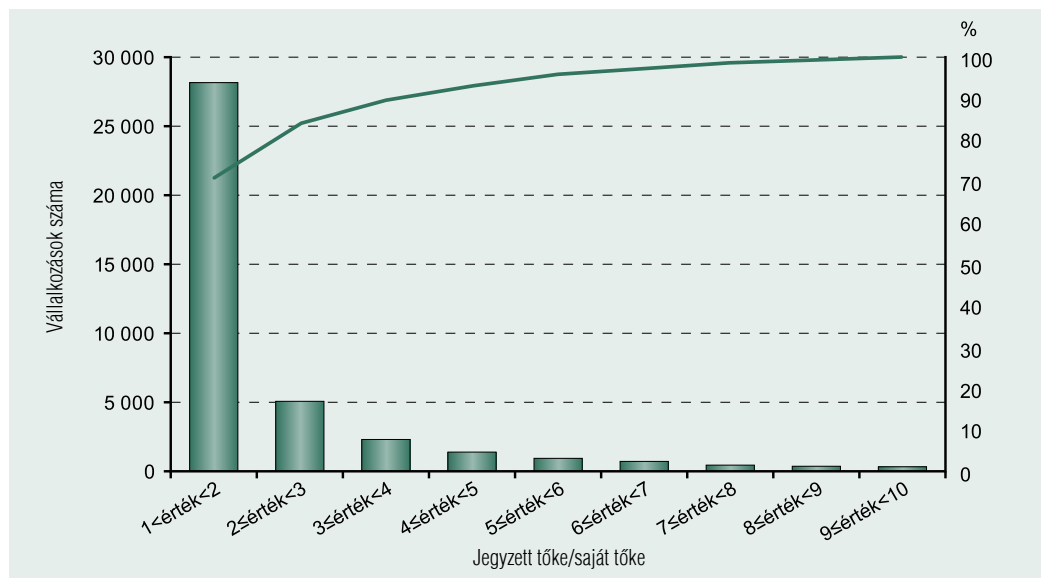
Forrás: Opten adatbázis alapján saját számítás

AZ EREDMÉNYTARTALÉK ELŐJELE A JEGYZETT TŐKE NAGYSÁGÁNAK FÜGGVÉNYÉBEN (2018. ÉV)

Forrás: Opten adatbázis alapján saját számítás

VAGYONVESZTÉSBEN ÉRINTETT CÉGEK SZÁMA – JEGYZETT TŐKE/SAJÁT TŐKE ARÁNYÁNAK ALAKULÁSA (2018. ÉV)

Megjegyzés: Az ábrán a Pareto-vonal az adatok eloszlását csökkenő gyakorisági sorrendben ábrázolja. A másodlagos tengelyen kerül szemléltetésre az összes egy feletti jegyzett tőke/saját tőke arányú céghez képest viszonyított százalékos arány.

Forrás: Opten adatbázis alapján saját számítás

negatív az érték. Ez utóbbi vállalati körön belül a negatív saját tőkével rendelkező vállalkozások száma háromszorosa lenne, ha a tőketartalékot nem használnák. Ez alapján a tőketartalék intézményét, illetve használatát jelentősnek tartjuk a vállalkozás fizetőképességének fenntartása szempontjából. (Lásd 4. ábra)

A negatív eredménytartalékkal rendelkező cégek (107 486 cég) közül mindösszesen közel 11 százalékuk (11 882 cég) rendelkezik tőketartalékkal, így a cégek 89 százalékának a veszteség fedezetét más módon kell rendezniük (pótbefizetésekkel).

ÖSSZEZÉS, JAVASLATOK

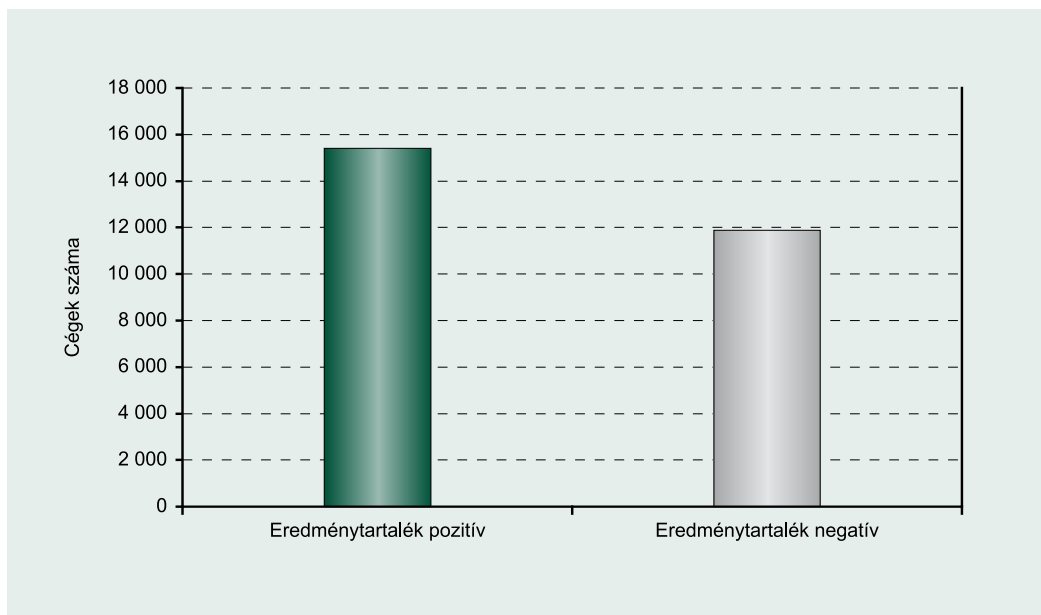
Tanulmányunkban arra a gyakorlati problémára kerestünk választ, amikor az ázsio s tőkeemelés során a tőketartalék nem kerül befizetésre a külső befektető által. Azt vizsgáltuk, hogy ezen probléma kezelésére milyen számviteli és jogérvényesítési lehetőségek állnak rendelkezésre.

Leíró statisztikai elemzéssel igazoltuk a tőketartalék használatának jelentőségét a vállalkozás fizetőképességének fenntartása szempontjából.

A saját tőke tételeinek és a kiegészítő melléklet saját tőkére vonatkozó információtartalmának jogszabályi értelmezése és a számviteli gyakorlatának elemzése alapján arra jutottunk, hogy számviteli szempontból érdemesnek tartanánk átgondolni a tőketartalékra vonatkozó szabályozást. A jegyzett, de be nem fizetett tőkéhez hasonlóan célszerű lenne a tőketartalék esetében is lehetőséget adni arra vonatkozóan, hogy később kerüljön befizetésre, és ameddig a befizetés nem teljesül, a mérlegben külön soron jelenjen meg, illetve a kiegészítő melléklet

A TŐKETARTALÉKKAL RENDELKEZŐ VÁLLALKOZÁSOK EREDMÉNYTARTALÉKÁNAK ELŐJELE (2018. ÉV)

Forrás: Opten adatbázis alapján saját számítás

is tartalmazzon erre nézve információszolgáltatási kötelezettséget.

A jogi szabályozás értelmezése és a joggyakorlat alapján a jogi kockázatok csökkentheti, ha az ázsios tőkeemelés esetén a társasági szerződésben – vagy projektcégeknél a szindikátusi szerződésben – szerepeltetik a választott

bírósági klauzulát. Ez annál is inkább fontos lenne, mivel a perek elhúzódása és a tőkehiány az egész vállalkozás sikerét is veszélyeztetheti. A jobbiztonságot erősítené, ha a cégbíróság az ázsios tőkeemelést csak akkor jegyezné be, ha a jegyzett tőke mellett a tőketartalék is előzetesen, igazoltan befizetésre került.

JEGYZETEK

¹ A korlátolt felelősségű társasági vagy részvénytársasági formában beszámolót rendszeren elkészítő, működő vállalkozásokat vizsgáljuk. Külső befektetők bevonása szempontjából e két jogi személyiségű gazdasági társasági forma a releváns, ezért a tanulmány többi részében is erre a két formára koncentrálnunk.

² A korlátolt felelősségű társaságok esetében a jegyzett tőke (törzstőke) minimuma hárommillió forint. A részvénytársaság alaptőkéje zártkörűen működő részvénytársaság esetében nem lehet kevesebb ötmillió forintnál, míg a nyilvánosan működő részvénytársaságé nem lehet kevesebb húszmillió forintnál.

- ³ Korlátolt felelősségű társaságnál abban az esetben, ha a nem pénzbeli hozzájárulás összege meghaladja a törzstőke felét, akkor azt a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásáig teljes egészében a társaság rendelkezésére kell bocsátani.
- ⁴ Amennyiben a társasági szerződésben úgy rendelkeznek a jegyzett tőke befizetésének feltételeiről, hogy a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásáig valamelyik tag a pénzbetéte felénél kisebb összeget köteles befizetni, vagy a be nem fizetett pénzbeli vagyoni hozzájárulás befizetésére a társaság nyilvántartásba vételétől számított egy évnél hosszabb határidőt állapít meg, a társaság nem fizethet osztalékot. A társaság mindaddig nem fizethet osztalékot a tagoknak, amíg a ki nem fizetett és a tagok törzsbetétere az osztalékfizetés szabályai szerint elszámolt nyereség a tagok által teljesített pénzbeli vagyoni hozzájárulással együtt el nem éri a törzstőke mértékét [Ptk. 3:162. § (1)].
- ⁵ A jegyzett tőkének a – jogszabályban előírt – minimális összeg alá történő leszállításáról akkor határozhatnak, ha a jegyzett tőke leszállításával egyidejűleg elhatározott tőkeemelés is megtörténik. Erre azért van szükség, mert így a jegyzett tőke értéke, a társasági formára előírt törzstőkének vagy az alapítóknak a minimális összegét eléri [Ptk. 3:202. § (4); 3:308. § (3)].
- ⁶ Lekötött tartalékot kell képezni az eredménytartalék terhére a visszavásárolt saját részvények, üzletrészek, visszaváltható részvények könyv szerinti értékére. Az alapítás-átszervezés és a kísérleti fejlesztés esetében akkor, ha azok aktiválása mellett döntenek, és nem költségként számolják el az alapítás-átszervezés és a kísérleti fejlesztés érdekében felmerült költségeket. Az aktivált értékből még le nem írt összegre lekötött tartalékot kell képezni az eredménytartalék terhére. Úgyszintén a beruházási céllal felvett devizahitelek és devizakötvény-kibocsátások nem realizált, elhatárolt árfolyamvesztéségre és az erre képzett egyéb céltartalék különbözetre (Róth et al., 2013 és számviteli törvény 38. §).
- ⁷ Azon összeg, amelyért egy eszköz elcserélhető (eladható, illetve megvásárolható) vagy egy kötelezettség rendezhető megfelelően tájékozott, az üzletkötési szándékukat kinyilvánító felek között, a szokásos piaci feltételeknek megfelelően kötött (köthető) ügylet (szerződés) keretében. Nem lehet valós értéken értékelni az értékesíthető kategóriába tartozó, kapcsolt vállalkozásban lévő, befektetett eszköznek minősülő tulajdoni részesedést jelentő befektetéseket. Ebben az esetben a mérlegkészítéskori piaci értéken történő értékelést lehet alkalmazni (számviteli törvény 59/B §, Róth et al., 2013).
- ⁸ A jegyzett tőkének a – jogszabályban előírt – minimális összeg alá történő leszállításáról akkor határozhatnak, ha a jegyzett tőke leszállításával egyidejűleg elhatározott tőkeemelés is megtörténik. Erre azért van szükség, mert így a jegyzett tőke értéke, a társasági formára előírt törzstőkének vagy az alapítóknak a minimális összegét eléri [Ptk. 3:202. § (4); 3:308. § (3)].
- ⁹ A saját részvények, saját üzletrészek visszavásárlásával egyidejűleg lekötött tartalékot kell képezni az eredménytartalék terhére, így ez egyben osztalékfizetési korlátot is jelent.
- ¹⁰ Tulajdoni részesedést, szavazati jogot testesítenek meg és tőzsdéi kereskedelme engedélyezett az Európai Unió valamely tagállamának elismert (szabályozott) piacán. Ebben az esetben részletes ismertetési kötelezettség áll fenn (számviteli törvény 95/A. §).
- ¹¹ A sajáttőke-rendeziés lehetőségei: pótbefizetés; a jegyzett tőke leszállítása a jegyzett tőkén felüli saját tőke javára; a jegyzett tőke emelése ázsíóval; tulajdonossal szembeni kötelezettség elengedése; pénzeszköz végleges átadása; értékhelyesbítés alkalmazása; átalakulás más társasági formává vagy végső esetben a megszűnés.
- ¹² 2014. évi XVI. törvény a kollektív befektetési formákról és kezelőikről, valamint egyes pénz-

ügyi tárgyú törvények módosításáról; 2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról.

2013. évi CCXXXV. törvény az egyes fizetési szolgáltatókról; 2011. évi CII. törvény a szabályozott ingatlanbefektetési társaságokról; 2007. évi CXXXVIII. törvény a befektetési vállalkozásokról és az árutózsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól; 2007. évi CXVII. törvény a foglalkoztatói nyugdíjról és intézményeiről; 78/2014. (III. 14.) kormányrendelet a kollektív befektetési formák befektetési és hitelfelvételi szabályairól; mind a négy esetében a

tőketartalék az induló tőke része; 43/2015. (III. 12.) kormányrendelet a biztosítók és a viszontbiztosítók szavatoló tőkéről és biztosítástechnikai tartálékairól; a 2014. évi XV. törvény a bizalmi vagyonkezelőkről és tevékenységük szabályairól.

¹³ 2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról (a továbbiakban cégtörvény) 72. §-a szerint a törvényességi felügyeleti eljárás célja, hogy a cégnyilvántartás közhitelességének biztosítása érdekében a cégbíráóság intézkedéseivel a cég törvényes működését kikényszerítse.

IRODALOM

- ANDOR Á., LAKATOS L. (2014). *Kiskönyv az új Polgári Törvénykönyvről gazdasági szakembereknek*. Complex – Wolters Kluwer
- ARMOUR, J. (2003). Share Capital and Creditor Protection: Efficient Rules for a Modern Company Law. In: *Modern Law Review*, Volume 63, Issue 3
- BETHLENDI A. (2019). IKT startup-ok pénzügyi kérdései. *Információs Társadalom*, 2019. XIX. évf. 2. szám, <http://dx.doi.org/10.22503/infars.XIX.2019.2.1>
- BÖCSKEI E., DERES P. (2015). Saját tőke vizsgálata – fizetésképtelenség versus csődbüntetés? *Glossa Iuridica*, Budapest, 2015/12, 240–260. oldal
- BÖCSKEI E. (2014a). Jegyzett tőkére vonatkozó törvényi előírások. *SZAKma* (Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat) Heti Válasz Lap- és Könyvkiadó Szolgáltató Kft., 2014/7–8, 343–345. oldal
- BÖCSKEI E. (2014b). Saját tőke mérlegképtelenség vizsgálata – stratégiai döntések speciális helyzetekben. *Controller Info*, Copy & Consulting Kft., 2014/I.
- COYNE, J. G., SCOTT L. S., BRADY W., DAVID A. WOOD (2010). Accounting Program Research Rankings by Topical Area and Methodology. In: *Issues in Accounting Education*, 25 (4) (November), pp. 631–654, <https://doi.org/10.2308/iace.2010.25.4.631>
- CZÉDLI G. (2014). A tagkizárási perek szabályozása és gyakorlata 1988-tól napjainkig. In: *De iurisprudentia et iure publico*, 2014/3. szám
- GÁL J., JUHÁSZ L., MIKA Á. szerk. (2018). *Társasági jogi perek 2018*. Új magánjog sorozat, 15. kötet
- GÓR Cs. (2015). Jogi személyek törvényességi felügyelete: változásokat hozott az új Ptk. In: KamaraOnline, <http://kamaraonline.hu/jogiszemelyek-torvenyessegi-felugyelete-valtozasokat-hozott-az-uj-ptk/> (letöltés: 2019. november 16.)
- HANNIGAN, B. (2015) Share capital-capital raising and payment. In: *Company Law*. Oxford University Press, <https://doi.org/10.1093/he/9780198722861.003.0021>

HORVÁTH L. (2015). A társasági tőke védelmének büntetőjogi eszköze: a saját tőke csorbításának büntette. In: *Büntetőjogi Szemle* 2015/1–2. szám

METZINGER P. (2004). A tagkizárás intézménye: egy alkotmányossági probléma. In: *Magyar Jog*, 54. évf. 11. szám

OROSZ Á., POMEISL A., WELLMANN GY. szerk. (2015). Polgári jogi iránymutatások, magyarázatokkal. *HVG-ORAC*

PETRIK F. szerk. (2018). *Polgári jog I–IV. Kommentár a gyakorlat számára*. HVG-ORAC

RÓTH J., ADORJÁN Cs., LUKÁCS J., VEIT J. (2013) *Számviteli esettanulmányok 2013*. Magyar Könyvvizsgálói Kamara Oktatási Központ Kft., Budapest

SÁRKÖZY T. (2014). *Gazdasági társaságok – Cégtörvény*. HVG-ORAC

SCHNYDER, G. (2016). The Law and Finance School: What Concept of Law? *SSRN Publications*

SCHNYDER, G., SIEMS, M., AGUILERA, R. (2018). Twenty years of ‘law and finance’: time to take law seriously. *Centre for Business Research, University of Cambridge Working Paper* No. 501

STELMACH, J., BROZEK, B. (2006). *Methods of Legal Reasoning*, Springer

SZAKÁCSNÉ SZ. V. (2014). A tag kizárása és a jogi személy határozatainak bírósági felülvizsgálata iránti perek hatályos szabályai a 2013. évi V. törvény alapján – kitekintéssel a Gt. rendelkezéseire is. In *Jogi Fórum*, 2014

TÖRÖK T. (2015). *Felelősség a társasági jogban – Új magánjog sorozat*, 9. kötet. *HVG-ORAC*

VÉKÁS L. (2013). *A Polgári Törvénykönyv – magyarázatokkal*. Complex – Wolters Kluwer

VÉKÁS L., GÁRDOS P. szerk. (2018). *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz 2018*. Complex – Wolters Kluwer

2000. évi C. törvény a számvitelről.

2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

2017. évi LX. törvény a választottbíráskodásról

PJD 2018. 18.

<https://www.ifrs.org/>